

KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KOLEKTİF SİYASİ BELLEĞİN
TELEVİZYON DİZİLERİNDE İNŞASI
(“HATIRLA SEVGİLİ” DİZİSİ ÜZERİNE BİR ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ)

(DOKTORA TEZİ)

Levent DOYURAN

Danışman
Doç. Dr. Cenk DEMİRKİRAN

BİŞKEK 2015

ÖZ

Yazar	: Levent DOYURAN
Üniversite	: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: İletişim Bilimleri
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: XVII + 448
Mezuniyet Tarihi	: 30 / 12 / 2015
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Cenk DEMİRKIRAN

KOLEKTİF SİYASİ BELLEĞİN TELEVİZYON DİZİLERİNDE İNŞASI (“Hatırla Sevgili” Dizisi Üzerine Bir Örnek Olay İncelemesi)

Toplumun ayrılmaz bir parçası konumunda olan televizyon toplumsal yaşamda kitle iletişim aracı olarak tartışılmaz bir role sahiptir. Televizyonda yayınlanan dizi filmler kitleleri hatta neredeyse toplumun bütünü televizyon karşısında geçirmiş, yayın saatlerinde kendisine bağlamıştır. Bu durum televizyon dizilerinin ele aldıkları konu itibarıyla toplumu nasıl kendisine çektiğini ortaya koymaktadır. Televizyon dizileriyle, toplum kültürel değerleri, gelenekleri, geçmişte yaşanmışlıklarıyla bir noktada kendisini görmekte, hatırlamakta ve kolektif belleği canlanmaktadır.

Geçmişin unutulmaya yüz tuttuğu bir noktada televizyon dizilerinin, yakın geçmişi, özellikle de geçmişte yaşanan siyasi ve ideolojik acı olayları konu olarak ele almasıyla, hem geçmişin hatırlanması hem de yeni nesillerin merakını uyandırması açısından ilgi odağı haline geldiği görülmektedir. Bir toplumun siyasi ve ideolojik geçmişinin televizyon dizileriyle yeniden kurgulanarak sunulması, topluma hatırlatma ve kolektif bellek inşa etme bağlamında geçmişin konu olarak ele alınması dikkatleri, tarih içerikli televizyon dizilerine çevirmiştir.

Televizyonun bireye değil, topluma veya kitlelere hitap etmesi özelliğiyle televizyon dizileri aracılığıyla kolektif belleğin inşasının güncel bir konuma yerleştiği görülmektedir. Türkiye'nin yakın siyasi tarihi siyasi ve ideolojik toplumsal olaylarla ve acı hatıralarla doludur. Bu olayların ele alınması Türk toplumuna yakın siyasi tarihini hatırlatmakla birlikte kolektif belleği canlı tutmakta ve inşa etmekte olduğu söylenebilir. Bu çalışmadaki amacımız televizyon dizileriyle tarihin yeniden kurgulanarak kolektif belleğin inşa edildiğini “Hatırla Sevgili” dizisi örneğiyle ortaya koymaktır.

Çalışmamızda örnek olarak aldığımız “Hatırla Sevgili” dizisi Türkiye'nin yakın siyasi tarihini konu almaktadır. Toplumun yaşadığı acılar, siyasi ve ideolojik olaylar yeniden kurgulanarak izleyicilerin karşısında çıkarılmış, oluşturduğu gündemle büyük ilgi görmüştür. Dizi 2006 yılında yayına başlamasıyla birlikte büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Dizide Türkiye'nin yakın siyasi tarihi yeniden kurgulanarak ortaya konulmaktadır.

“Hatırla Sevgili” dizisinin örnek olarak alındığı tezin birinci bölümünde kolektif bellek ve hatırlama çerçevesinde bellek ve hatırlama kavramları, kolektif bellek, v

iletişimsel ve kültürel bellek, siyasi ve ideolojik bellek ve medya belleği ele alınmakta, konuyla ilgili yaklaşımlara ve görüşlere yer verilmektedir. Belleğin bireysellikten ziyade kolektif bir özellik taşıdığı üzerinde durularak siyasi ve ideolojik içerikli olduğuna dikkat çekilmektedir. Kolektif bellekte hatırlama faktörleri üzerinde durularak kolektif belleği oluşturan faktörler ortaya konulmakla birlikte, söylem-ideoloji ilişkisi, etnometodoloji, sembolik etkileşim ve hermenötiğe değinilmektedir. İkinci bölümde Türkiye'nin yakın siyasi tarihini konu alan "Hatırla Sevgili" dizisinde üzerinde durulan siyasal ve toplumsal olaylar "Türkiye'de 1946-1980 Yılları Arası Yakın Siyasi Tarihteki Gelişmeler" başlığı altında Türkiye'nin yakın siyasi tarihi ikinci el kaynaklara dayanılarak ele alınmaktadır. Bu bölüm, dizide yer Türkiye'nin yakın siyasi tarihe ve bu süreçte yaşanan siyasal, ideolojik ve toplumsal olaylara açıklık getirmek için bir dayanak teşkil etmektedir. Bu bölümde dizide konu edilen tarihi olaylar yine dizinin paralelinde üç aşamalı olarak ele alınmaktadır.

Birinci aşama, Türkiye'nin çok partili hayata geçiş ve Menderes dönemini içermektedir. 1960 darbesiyle Yassıda mahkemeleri ve Menderes'in idamını, ikinci aşamada 1971 muhtırası süreci ve yaşanan siyasal, ideolojik ve toplumsal olaylar, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı, Mahir Çayan ve arkadaşlarının öldürülmesini içerir. Üçüncü aşamada ise 1980 darbesine giden süreçte yaşanan siyasal, ideolojik ve toplumsal olaylar ve darbe sonrası apolitik dönem konu edilmektedir.

Üçüncü bölüm tezin çözümleme (analiz) kısmını oluşturmaktadır. Çözümlemede örnek olarak alınan "Hatırla Sevgili" dizisindeki diyaloglarda yer alan siyasi ve ideolojik söylemler üzerinde yapılmıştır. Yapılan çözümlemede, her üç aşamada geçen ilgili diyaloglar alınarak Fairclough, Wodak ve Van Dijk'in ortak yaklaşımları çerçevesinde eleştirel söylem çözümlemesi yapılmaktadır.

Çözümlemede, söylemlerle tarihin nasıl yeniden kurgulandığı ve bu kurguyla kolektif bellek inşa edildiği ortaya konulmaktadır. Diğer taraftan Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi çerçevesinde, söylemlerde verilen ideolojik mesajlarla inşa edilmek istenen kolektif bellek çözümlenerek açığa çıkarılmaktadır. Özetle, tezde televizyon dizileriyle geçmiş yeniden kurgulanarak kolektif bellek inşa edildiği ortaya konulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kolektif bellek, hatırlama, tarih, yeniden inşa, siyasi, ideolojik

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Левент ДОЙУРАН
Университет	: Кыргыз-Түрк «Манас» университети
Багыты	: Журналистика
Илимий йштин түрү	: Докторлук диссертация
Беттин саны	: XVII + 448
Бүтүргөн жылы	: 30/ 12 / 2015
Илимий жетекчиси	: Доц. Др. Женк Демйркыран

КООМДУК САЯСИЙ ЭС ТУТУМДУН ТЕЛЕСЕРИАЛДАРДА КАЛЫПТАНУУСУ (“Хатырла, севгили” сериалынын мисалында анализ жүргүзүү)

Коомдун ажырабас бөлүгү катары орун алган телекөрсөтүү коомдук турмушта массалык маалымат каражаты катары талашсыз ролго ээ. Теледе көрсөтүлгөн сериалдар массаларды, атүгүл бүткүл коомду телевизордун маңдайына отургузуп, трансляция сааттарында өзүнө байлап койгон. Бул жагдай телесериалдардын аларда каралган тема менен коомду кантип өзүнө тартканын далилдейт. Телесериалдардын жардамы менен коом маданий баалуулуктарды, салттарды, өтмүштө болуп өткөндөр менен бирге бул сериалдарда белгилүү формада өзүн көрөт, эскерүүлөрү жанданат жана маалымат ээси болот.

Өтмүш унутула баштаган чекитте телесериалдар жакынкы өтмүштү, айрыкча өтмүштө болуп өткөн саясий-идеологиялык кайгылуу окуяларды тема катары карап, өтмүштүн эскерилиши жагынан да, жаңы муундардын кызыгуусун ойготуусу жагынан да көңүл чордонуна айланат. Бир коомдун саясий-идеологиялык өтмүшү телесериалдардын жардамы менен кайра жасалып, тартууланышы коомдо эскертүү, коомдук эс тутумду калыптандыруу жана маалымдоо жагынан телекөрсөтүүнүн канчалык маанилүү роль ойногонун билдирет.

Телекөрсөтүүнүн жеке адамга эмес, коомго жана массаларга кайрылуу өзгөчөлүгү жагынан телесериалдар аркылуу коомдук эс тутумду калыптандыруу олуттуу темага айланат. Түркиянын жакынкы саясий тарыхында саясий-идеологиялык коомдук окуялар жана кайгылуу эскерүүлөр толтура. Бул окуяларды карап чыгуу түрк коомуна жакынкы саясий тарыхты эстетүү менен бирге коомдук эс тутумун калыптандырууда таасирлүү болуп баратат. Бул иштеги максатыбыз телесериалдардын жардамы менен тарыхтын кайра чагылып, саясий-коомдук эс тутумду калыптандырганын “Хатырла, севгили” сериалынын мисалында далилдөө.

Иште мисал катары алынган “Хатырла, севгили” сериалында Түркиянын жакынкы саясий тарыхы сүрөттөлөт. Коомдун башынан өткөн кайгы, саясий-идеологиялык окуялар кайра жасалып, көрүүчүлөргө тартууланып, өзү жараткан резонанс менен чоң кызыгууну туудурду.

Сериал 2006-жылы көрсөтүлө баштап, vii

көрүүчүлөрдү телевизордун маңдайына кулпулап салган. Сериалда Түркиянын жакынкы саясий тарыхы кайра чагылышы менен тартууланган.

“Хатырла, севгили” сериалында мисал катары алынган диссертациянын биринчи бөлүмүндө жеке эс тутумдан коомдук эс тутумга өтүү жана эскерүү рамкасында эс тутум жана эскерүү түшүнүктөрүнүн ичинде жеке, коомдук, коммуникативдик жана маданий, саясий-идеологиялык эс тутум жана медиа эс тутуму каралган, темага байланыштуу мамиле жана пикирлерге орун берилген. Эс тутумдун жекеден көбүрөөк коомдук өзгөчөлүккө ээ экенине басым жасалып, саясий-идеологиялык мазмунда экенине көңүл бурулган. Бул бөлүмдө жеке жана коомдук эс тутумда эскерүү факторлоруна басым жасалып, жалпы эс тутумду калыптандырган факторлор тартууланган

Экинчи бөлүмдө Түркиянын жакынкы саясий тарыхын тема кылган “Хатырла, севгили” сериалында басым жасалган саясий жана коомдук окуялар “Түркияда 1946-1980 жылдардагы Жакынкы саясий-тарыхый окуялар” аталышы астында Түркиянын жакынкы саясий тарыхы китептертен алынган булактарга таянылап каралган. Бул бөлүм сериалда орун алган саясий тарыхка жана бул жараянда болуп өткөн саясий жана коомдук окуяларга тактык киргизүү үчүн таяныч чекитин түзөт.

Үч баскычтан турган сериалда биринчи баскыч Түркиянын көп партиялуу турмушка өтүү жана Мендерес мезгили, 1960-жылкы төңкөрүш менен Мендерестин өлүм жазасына тартылышы, экинчи баскычта 1971-жылкы эскерткич мезгили жана болуп өткөн саясий жана коомдук окуялар, Дениз Гезмиш менен досторунун өлүм жазасына тартылышы, Махир Чаян менен досторунун өлтүрүлүшү, үчүнчү баскычта болсо 1980-жылкы төңкөрүшкө алып барган жараянда болуп өткөн саясий жана коомдук окуялар сүрөттөлгөн.

Үчүнчү бөлүм диссертациянын чечмелөө (анализ) бөлүгүн түзөт. Чечмелөөдө мисал катары алынган “Хатырла, севгили” сериалындагы диалогдордо орун алган саясий-идеологиялык туюнтмалар аркылуу берилген.. Берилген чечмелөөдө үч баскычта тең өткөн тиешелүү диалогдор алынып, Фэйркло, Водак жана Ван Дейктин орток мамилелеринин рамкасында сынчыл туюнтмалар ачыкка чыккан.

Анализде туюнтмалар менен тарыхтын кантип кайра чагылдырылганы жана бул реконструкциянын жардамы менен коомдук эс тутумдун кантип калыптандырылганы тартууланат. Экинчи жагынан, Фэйрклонун сынчыл туюнтма анализине карата идеологиялык мамиле рамкасында туюнтмаларда берилген идеологиялык чакырыктардын жардамы менен жаңы муундарда калыптандырылышы керек болгон коомдук эс тутум анализ кылынып, далилденет. Кыскача айтканда, диссертацияда телекөрсөтүүнүн коомдук эс тутумду калыптандыруудагы ролу, телесериалдардын жардамы менен өтмүштү кайра жасаса боло турганы жана сериалда орун алган туюнтмалардын жардамы менен коомдук эс тутумду калыптандыруу мүмкүн экени ачыкка чыгарылат.

Ачык сөздөр: коомдук эс тутум, эскерүү, тарых, кайра тургузуу, саясий, идеологиялык.

АННОТАЦИЯ

Автор : Левент ДОЮРАН
Университет : Кыргызко-Турецкий университет «Манас»
Направление : Журналистика
Вид работы : Докторская диссертация Количество страниц : XVII + 448
Дата окончания : 30 / 12 / 2015
Научный руководитель : Доц. Др. Женк Демиркыран

ФОРМИРОВАНИИ КОЛЛЕКТИВНОЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ ПАМЯТИ В ТЕЛЕСЕРИАЛАХ (на примере анализа сериала “Хатырла, севгили”)

Телевидение, являющееся неотъемлемой частью общества, в качестве средства массовой информации играет неоспоримую роль в общественной жизни. Сериалы, транслируемые по телевидению, заставили все общество сидеть перед телевизором и в часы показа почти что привязали общество к себе. Это обстоятельство доказывает, как телесериалы притягивают к себе общество посредством вопросов, которые рассматриваются в них. Наряду с участием в событиях прошлого, общество с помощью телесериалов в определенной форме видело себя в них, у него оживлялись воспоминания, оно получало информацию, о культурных ценностях, традициях прошлого.

Когда прошлое начинало забываться, в телесериалах рассматривались в качестве тем печальные события политико-идеологического характера, происшедшие в недавнем прошлом, и становилось центром внимания как в плане вспоминания прошлого, так и пробуждения интереса у новых поколений. Представление политико-идеологического прошлого какого-нибудь общества с помощью телесериалов означает, что телевидение играет очень важную роль в формировании коллективной памяти и информирования в обществе.

Так как телевидение обладает особенностью в виде обращения не отдельному индивиду, а обществу и массам, формирование коллективной памяти через телесериалы стало актуальной темой. В современной политической истории Турции полно общественных событий политико-идеологического характера и печальных событий. Пересмотр этих событий заставляет турецкое общество вспоминать недавнюю политическую историю и становится влиятельным в формировании его коллективной памяти. Нашей целью в этой работе является показать на примере сериала “Хатырла, севгили” как реконструируется история и формируется политико-коллективная память с помощью телесериалов.

В выбранном в качестве примера сериале “Хатырла, севгили” описывается современная политическая история Турции. Представление зрителям реконструкции горя, событий политико-идеологического характера, пережитых

обществом, вызвало большой резонанс и интерес. Показ сериала был начат 2006-м году и как будто сразу же привязал зрителей к телевизорам. В сериале современная политическая история Турции представлена не во всей своей правде, а реконструированы события, то есть история.

В первой части диссертации, где в качестве примера выбран сериал “Хатырла, севгили”, рассмотрена индивидуальная, коллективная, коммуникативная и культурная, политико-идеологическая и медиа память внутри понятий «память» и «воспоминание» в рамках перехода от индивидуальной памяти к коллективной, представлены подходы и мнения, связанные с темой. Подчеркнуто то, что память обладает больше коллективной особенностью, чем индивидуальной, и обращено внимание, что оно политико-идеологического содержания. В этой части внимание сконцентрировано на факторах в индивидуальной и коллективной памяти и представлены факторы, формирующие коллективную память. Во второй части описана современная политическая история Турции, опирающаяся на сведения из вторых рук под заголовком «Современные политико-исторические события 1946-1980-гг. в Турции», на которые делается особый акцент в сериале “Хатырла, севгили”. Эта часть составляет опорный пункт для освещения политической истории и общественно-политических событий, имевших место в сериале.

В первой части сериала, состоящем из трех частей, описаны времена перехода Турции во многопартийную жизнь и времена Мендереса, переворот 1960 года и казнь Мендереса, во второй стадии - напоминание 1971 года и произошедшие общественно-политические события, казнь Дениза Гезмиша и его товарищей, убийство Махира Чаяна и его товарищей, а в третьей части - произошедшие общественно-политические события, приведшие к перевороту 1980 года.

Третья часть диссертации состоит из аналитической части. Анализ проведен по политико-идеологическим высказываниям, занимающим место в диалогах в сериале “Хатырла, севгили”, которая выбрана в качестве примера. В проведенном анализе выбраны соответствующие диалоги, произошедшие во всех трех стадиях, которые проанализированы в рамках критического анализа выражений единых подходов по Фэйркло, Водаку и Ван Дейку. При анализе показана реконструкция истории через высказывания и желание формировать коллективную память с помощью этой реконструкции. С другой стороны, проанализированы и показаны коллективная память, которую хочется сформировать в новых поколениях с помощью идеологических посланий, представленных в высказываниях в рамках идеологического подхода к критическому анализу выражений, которая велась с левой однобокостью. Короче говоря, в диссертации показано, какую роль играет телевидение и выражения, представленные в сериалах в формировании коллективной памяти и как можно реконструировать прошлое с помощью телесериалов.

Ключевые слова: коллективная память, воспоминание, история, реконструкция, политико-идеологический.

ABSTRACT

Author : Levent DOYURAN
University : Krygzstan-Turkey Manas Universty
Department : Comminacion Siciences
Type of Dessartation : Doctorate (PhD) Thesis
Number of Pages : XVII + 448
Graduation Date : 30 / 12 / 2015
Supervisor : Assoc. Prof. Cenk DEMİRKIRAN

CREATING COLLECTIVE POLITICAL MEMORY IN TELEVISION SERIALS (A Case Study About The Serrial “Hatırla Sevgili”)

Television, being an essential means of mass media, plays an essential irrefutable role in the life of a society. Serials, broadcasted on television, have made the whole society spend time in front of the television and attached the society to itself at the time of screening. This situation serves as an evidence of the fact how serials attach the society to itself by means of the issues that are considered in them. Along with taking part in the events that took place in the past, the society saw itself in a definite form through those serials: recovering its reminiscence, receiving information of the cultural values and traditions it had in the past.

When past started to be forgotten, sorrowful political and ideological events of the recent past began to be considered as topics for serials and became the focus of attention both in the plan of recollection of the past and arousing interest of the young generation. Representation of the political and ideological past of any society by means of serials means that television plays an essential role in shaping collective memory and informing society.

As television has the peculiarity of addressing not only one individual, but the whole society and masses, shaping collective memory through the serials has become a topical issue. In the modern political history of Turkey there are many social and sorrowful events of the political and ideological character. An overall overview of these events makes Turkish society remember recent political history and becomes influential in shaping collective memory. Thus, the aim of this research is to study and show how the history is reconstructed and political-collective memory is created by means of serials on the sample of the serial (Hatırla Sevgili “Remember, darling”)

The selected sample serial (Hatırla Sevgili “Remember, darling”) describes the modern political history of Turkey. The representation of grief in events of political andxi

ideological character, which the society had to overcome, drew a wide response and interest in the audience. Screening of the serial started in 2006 and immediately attached audience to the screens. The modern political history of Turkey in the serial is not reflected completely true to the facts, but many of the events, that is history, have been reconstructed.

The first chapter of the thesis, where the serial *Hatırla Sevgili* (“Remember, darling”) has been selected as a sample, considers individual, collective, communicative and cultural, political and ideological memory, media memory within such concepts as “memory” and “reminiscence” in the frameworks of its transition from individual memory to collective, along with representation of definite approaches and opinions connected with the topic. With emphasis on the fact that the characteristic features of memory are of more collective manner rather than individual, it has been noted that memory bears political and ideological content. This part focuses on the factors within the individual and collective memory, and presents the factors that create the collective memory. In addition to these, discourse-ideology relationship, ethnomethodology, symbolic interaction and hermeneutics are also mentioned.

The second part of the thesis describes the modern political history of Turkey, which relies on the secondhand data and has the title “Recent political and historical events of the 1946-1980s in Turkey”. These events are of particular emphasis in the serial *Hatırla Sevgili* (“Remember, darling”). This part serves as the constituent basis for shedding light on political history and social-political events that took place in the serial.

The serial consists of three stages: the first part of the serial describes the times of transition of Turkey to multi-party system and the times of Menderes, the revolution in 1960 and execution of Menderes; the second stage comprises reminding of the 1971 and social-political events occurred at that period, execution of Deniz Gezmiş and his companions, assassination of Mahir Çayan and his companions; the third stage deals with social and political events that led to the revolution in 1980.

The third part of the thesis makes it analytical part. The analysis is conducted referring to political and ideological statements that take place in the dialogues of the serial *Hatırla Sevgili* (“Remember, darling”), which has been selected as a sample. For the purpose of conducting analysis there have been selected relevant dialogues extracted from all three stages of the serial, and which have been analyzed in the frameworks of critical discourse analysis of utterances and expressions in the unified models suggested by Fairclough, Vodak and Van Dijk.

The analysis has demonstrated the reconstruction of the history through the statements, utterances and the will to create the collective memory by means of this reconstruction. On the other hand, there has been presented the collective memory, which one would like to create in new generations by means of ideological messages represented in the statements in the framework of ideological approach to critical xii

analysis of expressions suggested by Fairclough, which was carried out by left one-sidedness. In short, the thesis demonstrates both the role of TV and the role of expressions, presented in the serials, in the shaping collective memory and how one can reconstruct the past by means of TV series.

Key words: collective memory, reminiscence, history, reconstruction, political and ideological.